

J. S. Jelisejev 60-vuotias

Tammikuun viidentenä tänä vuonna täytti Moskovassa 60 vuotta Neuvostoliiton tiedeakatemian kielitieteen instituutin varajohtaja filologiatieteiden kandidaatti Juri Sergejevitš Jelisejev. Hänen syntymä- ja koulukaupunkinsa on Volgan rannalla sijaitseva Kuibyšev (vuoteen 1935 Samara). Molemmat vanhemmat olivat lääkäreitä, isä kirurgi, joka kuoli nuorena keuhkokuumeeseen, kun Juri oli vasta nelivuotias. Sodan syttyessä Juri Sergejevitš oli koulunsa 9. luokalla. Sodan vielä kes-

täessä hän siirtyi Moskovaan opiskelemaan ulkomaisten kielten instituutissa. Sen viisivuotisen kurssin hän päätti vuonna 1949, mutta joutui suomen kielen taitonsa vuoksi jo toiselta vuosikurssilta alkaen työskentelemään paljon tulkkina. Vuonna 1953 Jelisejev tuli tiedeakatemian kielitieteen laitokseen, jossa hän siitä alkaen on työskennellyt. Päävirkansa ohella Jelisejev on vuodesta 1970 lähtien opettanut erikielisille ryhmille suomea Neuvostoliiton kirjailijaliiton Gorkille nimetyssä kirjallisuusinstituutissa Moskovassa.

Jelisejev on viime vuosina — oikeastaan sodan jälkeisinä vuosikymmeninä — ollut Suomen ja Neuvostoliiton kulttuuriyhteistyön merkittävimpiä henkilöitä. Sen jälkeen kun elokuussa 1955 maiden välillä allekirjoitettiin »sopimus tieteellisteknillisestä yhteistyöstä», Jelisejev on ollut mukana tätä Suomen tieteelle erittäin tärkeää sopimusta koskevissa neuvotteluissa ja neuvottelutulosten toteutuksissa. Neuvottelukumppaniksi hän on kuin luotu, ei vain nuorukaisena oppimansa hyvän suomen kielen taidon vuoksi vaan myös siksi, että hänellä on yhteistyön mahdollisuuksista realistinen näkemys ja kyky esittää se selkeästi, mikä on omiaan helpottamaan ja nopeuttamaan neuvotteluja.

Kun yhteistyön lisääntyä tuli tarpeelliseksi perustaa eri alojen työryhmiä, oli humanististen tieteiden alalla ensimmäisiä kielitieteen työryhmiä. Se perustettiin v. 1969. Jelisejev on ollut koko ajan

Katsauksia

neuvostoliittolaisen puolen sihteerinä työryhmän yhteiskokouksissa ja niiden valmisteluissa. Neuvostoliiton ryhmän keskeisenä organisaattorina hän on ollut jokaisessa viidessä kansainvälisessä fenougristikongressissa, vuonna 1960 Budapestissa, 1965 Helsingissä, 1970 Tallinnassa, 1975 Budapestissa ja 1980 Turussa, samoin itämerensuomalaisen filologian symposiumeissa vuonna 1971 Helsingissä, 1973 Tallinnassa, 1977 Helsingissä, 1979 Petroskoissa ja 1982 Jyväskylässä sekä vuonna 1974 järjestetyn Suomen tieteen ja tekniikan päivien ohjelmaan liittyneessä suomalais-ugrilaisessa symposiumissa Petroskoissa.

Yhteistyöneuvotteluissa ja symposiumeissa Jelisejev on luonteenomaisella välittömyydellään solminut siteitä moniin suomalaisiin alan tutkijoihin, jotka sitten ovat voineet häneen turvautua esimerkiksi suunnitellessaan tutkimusmatkaa Neuvostoliittoon. Olipa hän oppaanakin kahdella ensimmäisellä yhteistyösopimuksen perusteella toteutetulla kenttätutkimusmatkalla, nimittäin kesällä 1957 Helmi ja Pertti Virtarannan matkalla Kalininin (Tverin) alueella ja Aunuksessa sekä Erkki Itkosen vuosien 1957 ja 1958 vaihteessa tekemällä Syktyvkarin-matkalla. Näiden pioneerimatkojen organisointi ei ollut helppoa: kun perin raskaan sodan kestänyt maa oli hiljalleen elpymässä, oli melkoisesti pelkästään jo käytännön pulmia esim. siinä, että työvälineinä välttämättömien nauhureiden pyörittämiseen tarvittavaa sähkövirtaa oli tuolloin vain harvassa kylässä, ja paristonauhureita taas ei ollut silloin vielä käytettävissä. Mutta Jelisejev järjesti asiat kohdalleen, tavallisesti paikallisten viranomaisten kanssa neuvotellen: hyviksi havaitut kielenoppaat tulivat asianomaisen piirin keskuskyllään nauhoitettaviksi tai — mainittakoon sekin osoitukseksi Jelisejevin tehokkuudesta — sähkövirtaa saatiin lomauttamalla sähkökäyttöisen sahalaitoksen työväki; tämä tapahtui Munjärvenlahdessa, jossa näin tuli tallennetuksi mainion lyydiläisnaisen Nastassie Kliimovan kerrontaa.

Edellä on muutamain esimerkein koettu esittää, miten tärkeä yhdysmies Juri Sergejevitš Jelisejev on ollut ja yhä on suomalaisten ja neuvostoliittolaisten tiedemiesten — etenkin kielentutkijain — yhteistyössä. Mutta hänen kuvaansa kuuluu kyllä muutakin. Siihen kuuluvat myös hänen omat tutkimusintressinsä, joita hän ei byrokraatiaan kuuluvien tehtävien paineessakaan ole päästänyt sammuamaan. Näkyvistä tuloksista mainittakoon suomen kielen sanaliittojen lauseoppia (myös verbien rektiokysymyksiä) käsittelevä runsasaineistoinen kandidaatinväitöskirja *Sintaksitšeskije slovosotšetanija v sovremennom finskom jazyke*, joka ilmestyi painosta 1959, suomen kieltä koskeva luku suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen käsikirjan *Osnovy finnougorskogo jazykoznanijan II osassa* (1975) ja hänen kahta Novgorodin tuohikirjoituslöytöä koskevat kekseliäät tulkintansa (*Virittäjä* 1966 s. 296—304, *Castrenianumin toimitteita* 13 s. 105—112).

Suomalaisten on syytä muistaa myös Jelisejevin laatimat sanakirjat — vaikka sanakirjantekijät harvoin kiitosta saavatkin. Vuonna 1961 ilmestyi jokamiehen käyttöön tarkoitettu suomalais-venäläinen sanakirja, ja seuraavana vuonna se sai rinnalleen venäläis-suomalaisen sanakirjan. Kummastakin on myöhemmin ilmestynyt tekijän itsensä täydentämä uusi painos, edellisestä v. 1970 (käsittää 11 000 sanaa), jälkimmäisestä v. 1971 (10 000 sanaa). Parhailtaan Jelisejev viimeistelee *Russkij jazyk -kustantamon* tilaamaa, nimenomaan suomalaiselle käyttäjäkunnalle tarkoitettua venäläis-suomalaista sanakirjaa. — Vielä on syytä muistaa, että Jelisejev laati helppotajuisen, hyvin käytännöllisen venäjän kielen itseopiskelukurssin »Opiskelemme venäjää», joka ilmestyi *Maailma ja me -aikakauslehdessä* v. 1968—71 ja sitten hieman uudistettuna v. 1972—75, minkä jälkeen tämä suosittu opas julkaistiin myös kirjana.

Itämerensuomalaisista kielistä Jelisejev tuntee suomen ohella erityistä lukkarinrakkautta karjalaan. Sen panin merkille jo yhteisellä matkallamme v. 1957, jota

oli samana vuonna edeltänyt Jelisejevin oma tutkimusmatka kaukaisten Djoržan karjalaisten pariin. Mutta se on ilmennyt muullakin tavalla. Ilman Jelisejevin kannustavaa tukea ja ohjausta Grigori Markarov tuskin olisi saanut suurta aunuksen sanakirjaansa niin pitkälle, että sen laaja käsikirjoitus oli painokuntoon viimeisteltävissä. Sen painetuksi tulostakin Jelisejev kyllä varmasti pitää huolen.

Valmistauduttaessa Komin tasavallan pääkaupungissa Syktyvkarissa heinäkuussa 1985 pidettävään kuudenteen fenougristikongressiin on Jelisejevillä, Neuvostoliiton puolen järjestelykomitean varapuheenjohtajalla, monet langat käsissään. Hänen suomalaiset tutkijatoverinsa luottavat noihin käsiin — samalla kun kauttani toivottavat Juri Sergejevitšille edelleen tarmoa hänen tärkeässä työssään yhteisten päämääriemme hyväksi.

PERTTI VIRTARANTA